

บทที่ 6

หมู่บ้านหลังการประกวด

บ้านหนองไผ่ ต.กุดกว้าง อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น

หมู่บ้านหนองไผ่เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ของ ต.กุดกว้าง อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น กิโละเมตรที่ 48 ของถนนมะลิวัลย์ ระหว่างทางจังหวัดขอนแก่นถึงอำเภอชุมแพ และอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 5 กม. ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังที่แยกจากถนนมะลิวัลย์ 1 กม. ใช้เวลาเดินทางจากอำเภอหนองเรือ ประมาณ 15 นาที เนื้อที่ของหมู่บ้านทั้งหมด 3,072 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2,595 ไร่

1. ที่ตั้งของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	ถนนมะลิวัลย์	ตำบลกุดกว้าง	อำเภอหนองเรือ
ทิศใต้	จด	บ้านโคกสูง	บ้านทวน	ตำบลกุดกว้าง อำเภอหนองเรือ
ทิศตะวันตก	จด	บ้านหนองกุง	ตำบลกุดกว้าง	อำเภอหนองเรือ
ทิศตะวันออก	จด	ลำน้ำเขิน	บ้านหนองแซง	อำเภอบ้านฝาง

หมู่บ้านหนองไผ่เป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนครัวเรือนเป็นอันดับ 2 ของตำบลกุดกว้าง และมีประชากรเป็นอันดับที่ 1 ของ ต.กุดกว้าง คือ ประชากรทั้งหมด 923 คน ชาย 474 คน หญิง 449 คน

ลักษณะการกระจายของประชากร

<u>อายุ</u> ปี	<u>จำนวนคน</u>	<u>ร้อยละ</u>
มากกว่า 45 ปีเต็ม	133	14.41
25 ปี 1 วัน - 45 ปีเต็ม	202	21.88
14 ปี 1 วัน - 25 ปีเต็ม	262	28.38
7 ปี 1 วัน - 14 ปีเต็ม	155	16.79
5 ปี 1 วัน - 7 ปีเต็ม	69	7.47
1 วัน - 5 ปีเต็ม	102	11.05

ที่มา: คู่มือข้อมูลการปฏิบัติงานของสำนักงานประจำตำบลกุดกว้าง

หน้า 7. ข้อมูล กชช. 2 ค. ข้อ 1.3 ลักษณะประชากร หน้า 7.

2. สภาพทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้าน

วัด บ้านหนองไผ่มีวัด 1 วัด ชื่อวัดจุมพล ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของหมู่บ้าน ปัจจุบันมีพระอยู่ 3 รูป เป็นพระบวชในพรรษา 1 รูป และพระอาวาส 2 รูป เจ้าอาวาสชื่อ หลวงพ่อสถิตย์ จิตฺติคุณ บวชอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เป็นเจ้าอาวาสมาประมาณ 20 ปีแล้ว ทางทิศเหนือของวัดได้ทำการขุดสระไว้สำหรับกักน้ำ 2 บ่อ ซึ่งชาวบ้านได้เคยอาศัยบริโภคน้ำจากบ่อนี้ด้วย แต่ปัจจุบัน น้ำแห้งไปมาก มีจุดน้ำบาดาล 1 จุด แต่ขุดแล้วทั้งสระและน้ำบาดาลนี้ ทำการโดยสำนักงานรณช. สภาพของศาลาวัดเก่าแล้วแต่ก็ยังใช้งานได้อยู่ กำแพงวัดมี 2 ด้าน ทางด้านทิศใต้-ตะวันออกยังไม่แล้วเสร็จ ที่เสร็จมีเพียงด้านตะวันตก วัดนี้มีอายุเกือบ 100 ปีแล้ว

ธนาคารข้าว สร้างอยู่ตรงหน้าประตูวัด สร้างแข็งแรงอย่างดีด้วยไม้ทั้งเรือน ใช้เสาตอกรัดเสริมเหล็ก เฝิงไต้งบประมาณจากทางการมาสร้างเมื่อปี 2529 จำนวนเงิน 80,000 บาท แต่ก่อนการเก็บข้าวคืนก็เอาฝากไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ขณะสำรวจ (เดือนสิงหาคม-กันยายน) ไม่มีข้าวอยู่ในแผนงข้าวเลย ชาวบ้านมาขอกู้ยืมกันไปหมด (จัดตั้งเมื่อวันที่ 7 พ.ย. 2527 มีข้าวทั้งหมด 752 ถัง)

ศาลาประชาคม มีศาลาประชาคม 1 แห่ง อยู่ตรงกลางบ้าน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยชาวบ้านช่วยกันสร้างเอง ที่ตั้งของศาลาเดิมเป็นที่ของนายสิงห์ นิละนุต ได้เอาที่ของตนแลกกับที่ดินสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน (ทางทิศใต้) นี้ที่ก่อสร้างศาลาประชาคมประมาณ 242 ตารางวา คิดค่าก่อสร้างประมาณ 50,000 บาท ชาวบ้านได้ร่วมจ่ายจริง ๆ ประมาณ 2,500 บาท เพราะไม้ไม่ได้ซื้อ แต่มอบหมายให้ แต่ละกลุ่มไปจัดหาไม้มา กลุ่มละ 1 ตัน แล้วเลือกเองก่อสร้างเอง

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ใกล้ ๆ กับศาลาประชาคม อยู่หน้าร้านขายของของนางพรทิพย์ นันบุญมา เดิมเป็นศาลากลางบ้านแต่ก่อสร้างศาลาประชาคมใหม่แล้วจึงทำเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ไม่มีใครดูแลรับผิดชอบ สร้างมาประมาณ 8 ปีแล้ว

หอกระจายข่าว ตั้งอยู่บริเวณเดียวกับกับศาลาประชาคมและที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างปี 2529 ลงทุน 15000 บาท ได้รับงบประมาณจาก นายสันต์ อรุโณทัย ส.ส. ในปีนั้น ผู้ประกาศส่วนใหญ่คือผู้ใหญ่บ้าน เมื่อมีข่าวจะแจ้งลูกบ้านทราบ และได้เปิดกระจายข่าวให้ชาวบ้านฟังบ้างเป็นบางวันในช่วง 6.00 - 7.30 น. ตอนเย็น ๆ ไม่ได้เปิด สำหรับ

ค่าไฟฟ้าได้ใช้บกลางของหมู่บ้านเฉลี่ยประมาณเดือนละ 100 บาทเศษ ๆ

โรงเรียน หมู่บ้านตนเองไม่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาอยู่ 1 โรงเรียน อยู่ติดถนนมะลิวัลย์ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กม. สอนระดับ ป.1 - ป.6 และชั้นเด็กเล็ก มีครูทั้งหมด 6 คน คนที่ตั้งโรงเรียนชื่อนายดุสิต คำเหง้า เคยเป็นครูโรงเรียนบ้านกุดจิม มาแต่เดิมชาวบ้านรวมทั้งผู้ใหญ่บ้านเคยเป็นลูกศิษย์ เพราะสมัยก่อนเด็กๆจากบ้านตนเองไม่ต้องเดินไปเรียนหนังสือที่บ้านกุดจิม ต่อมาครูดุสิตได้มาตั้งโรงเรียนที่บ้านตนเอง ปัจจุบันมีครูใหญ่คนใหม่ ชื่อนายประเสริฐ กมลคุณากร ซึ่งก็เคยเป็นลูกศิษย์ของนายดุสิต

ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านตนเอง

ระดับการศึกษา	จำนวน
<u>จบการศึกษา</u>	
ภาคบังคับ หรือสูงกว่า และไม่ได้เรียนต่อ	292
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	2
สูงกว่ามัธยมปลาย	4
<u>กำลังอยู่ในระหว่างการศึกษา</u>	
ป.1 - ป. 6	161
มัธยมศึกษาตอนต้น - ตอนปลาย หรือเทียบเท่า	2
สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	1

ที่มา: คู่มือ ข้อมูลการปฏิบัติงานแผนงาน ประจำ ต.กุดกว้าง หน้า 35.
(ข้อมูล กชช. 2 ค. ข้อ 27. ระดับการศึกษาของราษฎร, หน้า 36-37.)

3. แหล่งน้ำใช้ในการบริโภคและใช้ในการเกษตรของชาวบ้าน

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ

1.1 เหมองไผ่ เป็นเหมองน้ำธรรมชาติสาธารณะอยู่ทางทิศเหนือด้านหน้าของหมู่บ้าน ชาวบ้านบางส่วนจะมาขึ้นน้ำจากเหมองไผ่นี้ไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือนรวมทั้งเอาไว้ใช้ดื่มกินยามขาดน้ำในหน้าแล้ง

1.2 ลำน้ำเขิน เป็นลำน้ำที่ไหลมาจากทางทิศตะวันตกและผ่านอ้อมไป

ทางด้านใต้และตะวันออกของหมู่บ้าน ชาวบ้านเก็บน้ำอยู่ใกล้ๆลำน้ำจีนที่กระใช้ น้ำจากลำน้ำนี้ทำการเกษตรได้ ลำน้ำจีนไหลผ่านหลายหมู่บ้านของตำบลกุดคว้าง

1.3 ห้วยปากขุ่ม อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กม. นำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ มีน้ำทั้งปีไม่เคยแห้ง ห้วยนี้ไหลผ่านหมู่บ้าน เดิมน้ำจากลำห้วยไหลจากบ้านหนองแปนผ่านบ้านหนองไผ่ไหลลงลำน้ำจีน ต่อมาชาวบ้านช่วยกันกันฝายเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ประโยชน์ น้ำจึงไหลลงตรงเชิงสะพานก่อนถึงหมู่บ้าน

1.4 หนองโสน อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 1 กม. ทางสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้จัดสร้างเป็นแหล่งกักเก็บน้ำของหมู่บ้านชื่อว่า "อ่างเก็บน้ำหนองโสน" ในปี 2528 ชาวบ้านได้อาศัยน้ำจากแหล่งน้ำนี้ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ได้ประมาณ 10 ครัวเรือน

2. แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ในปี 2528 ได้มีเงินจากโครงการ กสช. และได้ดำเนินการปั้นโอ่งซิเมนต์ขนาด 200 ลิตร ชาวบ้านสมทบด้วยใบละ 150 บาท ปั้นขึ้นได้ 500 - 600 ใบ ทั้งตำบล ตั้งแต่ปี 2528 - 2530 ชาวบ้านที่มีน้ำขอแก่การบริโภคทั้งปีมีอยู่ 60 ครัวเรือน มีอยู่เพียง 2 ครอบครัวยุคที่ขุดเจาะน้ำบาดาลเป็นส่วนตัว บ่อน้ำบาดาล 3 จุดเป็นส่วนรวม กลางหมู่บ้าน โรงเรียน และวัด ซึ่งขุดแล้ว

4. การประกอบอาชีพและรายได้

ชาวบ้านหนองไผ่ ส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มักจะใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และสารเคมีในการทำนา พันธุ์ข้าวที่ใช้ เป็นพันธุ์ข้าวส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกือบทุกครัวเรือน ชาวบ้านบางครัวเรือนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง บางก็เช่าคนอื่นทำ

การทำนา

ชาวบ้านหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวพันธุ์ กข.6, กข.8 ซึ่งได้ผลผลิตเฉลี่ยประมาณ 20 ถึงต่อไร่ ชาวบ้านมีที่ดินทำกินโดยเฉลี่ย ครัวเรือนละ 30-40 ไร่

สิทธิในที่ดินทำกิน

เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองไม่ต้องเช่า	130	ครัวเรือน
มีที่ดินของตนเองแต่ต้องเช่าเพิ่มบางส่วน	5	ครัวเรือน
ไม่มีที่ดินของตนเองเลยต้องเช่าทั้งหมด	4	ครัวเรือน

พืชนอกฤดูทำนาและอาชีพอื่นนอกฤดูการเกษตร

ประเภท	จำนวนครัวเรือน ที่ทำ	ผลผลิตต่อไร่ (ก.ก.)	รายได้ต่อครัว เรือน(บาท)	หมายเหตุ
ปลูกปอ	21	200	2,000	เฉลี่ยปลูกครัว เรือนและ 5 ไร่
มันสำปะหลัง	8	2,000	16,000	ครัวเรือนละ 8 ไร่ ราคา ก.ก. ละ 1 บาท
อ้อย	1	1,000	3,120	ก.ก. ละ 0.39 บาท
เลี้ยงหม่อนไหม	58		500	
การขายผลผลิต	100		5,000	
ฤดูแล้ง				
ทอผ้า	150		250	

ที่มา : ข้อมูลจากสมุดบันทึก พช.1 ของแผนกการประจำตำบลกุดกว้าง
หน้า 22, 24, 27, 28

นอกจากนี้ ก็มีการเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภค
และขายเมื่อมีความจำเป็น ไม่ได้เลี้ยงเป็นรายได้

การรับจ้าง ชาวบ้านเกือบทุกครัวเรือนไปรับจ้างตัดอ้อยที่ จังหวัดกาญจนบุรี
สุพรรณบุรี นครปฐม ในระหว่างเดือนธันวาคม - มีนาคม และบางส่วนไปทำงานในโรงงาน
อุตสาหกรรมทางภาคกลาง

บ้านเรือนของชาวบ้านหนองไผ่ส่วนใหญ่ เรือนไม้โดยทั่วไปแล้ว เศรษฐกิจของชาวบ้านในบ้านหนองไผ่ก็ยังไม่ได้ดีขึ้นเท่าไรนัก คนส่วนใหญ่ยังอดอยากและต้องไปขายแรงงานรับจ้างอยู่ในจังหวัดทางภาคกลาง คนที่ไปทำงานต่างประเทศก็มีขอสมัครมีหลายคนที่ถูกบริษัทจัดหางานหลอกลวงเอาเงินไป ปัจจุบันยังเป็นหนี้อยู่

5. การเมืองการปกครองในหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน

การเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ นั้น ทำโดยวิธีชาวบ้านจะช่วยกันเสนอชื่อขึ้นในที่ประชุมว่าสมควรให้ใครเป็นกรรมการฝ่ายใดบ้าง แล้วชาวบ้านก็จะให้เสียงสนับสนุนรับรอง โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ประจำตำบลช่วยดำเนินการด้วย

คณะกรรมการหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นโดยแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ตามรูปแบบโครงสร้างการปกครองหมู่บ้านของรัฐได้แก่ ฝ่ายกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายปกครอง ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายการคลัง ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรมและฝ่ายสวัสดิการและสังคม รวมทั้งคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.)

6. ความเป็นมาเรื่องการประกวดหมู่บ้านของบ้านหนองไผ่

นายสงวน เสียงดัง ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ได้เล่าว่า¹ ตนเองได้เคยมีความคิดเรื่องการจัดประกวดหมู่บ้านมานานแล้ว ตั้งแต่ยังไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน (เป็นผู้ใหญ่บ้านเมื่อ 27 ธ.ค. 2523) หมู่บ้านหนองไผ่ยังมีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ถนนหนทางยังไม่มี ไฟฟ้าก็ยังไม่มีการเดินในหมู่บ้านเป็นเพียงทางเดินเท้าเล็ก ๆ เท่านั้น รั้วกันบริเวณบ้านแต่ละหลังก็ยังไม่มีการปลูก เมื่อตนได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน จะต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่เต็มใจเลือกตนตั้งแต่นั้นจึงเริ่มพูดคุยให้ศัตรูกลายเป็นมิตร ก่อนก็เริ่มทำงานในหน้าที่อย่างจริงจัง และได้แนะนำให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการพัฒนาความสะอาดสวยงามของหมู่บ้าน นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านบางส่วนได้ฟังข่าวสารจากทางวิทยุก็ได้รู้เรื่องราวการประกวดหมู่บ้านที่ทางราชการได้สนับสนุนในหมู่บ้านอื่น ๆ ก็ได้เริ่มนำความคิดมาเสนอเข้าในสภาตำบล

¹สัมภาษณ์ นายสงวน เสียงดัง ผู้ใหญ่บ้านหนองไผ่, วันที่ 10 กันยายน 2531.

ปี 2524 ไต้ริเริ่มพูดคุยกับกำไลและทางสภาตำบลก็แสดงความเห็นด้วย จึงเริ่มด้วยการช่วยกันไถ 15 หมู่บ้าน ถ้าหมู่บ้านไหนพร้อมก็ไปช่วยกันทำการขุดนาในหมู่บ้านนั้น พอตัดมีโครงการไฟฟ้าเข้าไถหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงคิดว่าน่าจะได้มีการเตรียมหมู่บ้านกันไว้ก่อน เพื่อความสะดวกไถเวลาข้างหน้า การขุดนาในระยะแรก ก็มีแต่เพียงการขุดนาทางความสะอาดเท่านั้น ถ้าหมู่บ้านไหน ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ สภาตำบลก็เข้าไปช่วยประมาณต้นปี 2526 ก็ได้เขมารถไปตุ้มหมู่บ้านหน้าค้ำน้อย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น บ้านฝื่อ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ขณะการประกวด

คณะกรรมการหมู่บ้าน เริ่มเกิดการตื่นตัวเห็น ความสะอาด สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย มีไม้ดอกปลูกตามแนวถนน หน้าบ้านก็เก็บผัก ไม้ดอกมาปลูกบ้านตนบ้าง แล้วก็เริ่มกลับมาประชุมปรึกษากัน ไต้ที่ประชุมก็เห็นว่า เป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อกลับมา ก็เริ่มแบ่งครัวเรือนในหมู่บ้านเป็นกลุ่มได้ 13 กลุ่ม ตามพื้นที่ ให้มีการเลือก หัวหน้าและกรรมการกลุ่มกันเอง ให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบกิจการต่าง ๆ ในกลุ่มกันเอง เพราะสอดคล้องกับแนวนโยบายของทางอำเภอที่จัดให้มีการประกวดหมู่บ้านอยู่แล้ว

ต้นปี 2526 ผู้ใหญ่บ้านก็เรียกประชุมลูกบ้าน เรื่องการจัดการประกวดหมู่บ้านในตำบลกุดกว้าง ทั้งหมด 15 หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็นำให้ลูกบ้านทำกิจกรรมการนิเทศต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน การประกวดอย่างไม่เป็นทางการ ปี 2526 ไม่มีรางวัลใด ๆ ให้เมื่อชนะการประกวด²

ต่อมา ก็มีมติของสภาตำบลเห็นว่า การจัดกิจกรรมประกวดอย่างนี้มีประโยชน์ จึงตกลงให้มีการประกวดหมู่บ้าน เป็นประจำทุกปี การประกวดหมู่บ้านครั้งแรกที่มีรูปแบบจริงจังนั้น เริ่มปี 2527 เป็นการประกวดภายในตำบลกันเอง ยังไม่ตั้งใจส่งประกวดในระดับที่สูงกว่า เพียงแต่อยากให้มีการพัฒนาในระหว่าง 15 หมู่บ้านของตำบลเท่านั้น เดิมเคยจัดการประกวดกันในเดือนพฤศจิกายนก็เห็นว่าช่วงเวลาเดิมนั้นอากาศแห้งแล้ง ปลูกต้นไม้มองไม่งาม มีน้ำน้อย จึงเปลี่ยนเป็นระยะเดือนพฤศจิกายน

รางวัลที่จัดให้สำหรับการประกวดชนะเลิศ ไม่ได้มีงบประมาณจากทางราชการเลย แต่เป็นเงินที่ทางคณะอป. เจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยกันออกเงิน ให้เป็นรางวัลที่ 1, 2, 3 ในการประกวดแต่ละครั้ง ดังนี้

²สัมภาษณ์ นายถนอม ภาษา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, วันที่ 18 กันยายน 2531.

เจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก คนละ 500	2000	บาท
กำนัน	500	บาท
ผู้ใหญ่บ้านคนละ 150 บาท 15 คน	2250	บาท
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนละ 100 บาท 30คน	3000	บาท
ผู้ทรงคุณวุฒิ คนละ 50บาท 15 คน	750	บาท
สารวัตรกำนัน 2 คน ๆละ 200 บาท	400	บาท
แพทย์ประจำตำบล 1 คน ๆละ200 บาท	200	บาท
ตัวแทนครูประจำตำบล 1 คนๆละ 200 บาท	200	บาท
รวมทั้งหมด	10000	บาท

โดยให้รางวัลที่ 1 ได้รางวัลเงินสด 1500 บาท พร้อมโล่เกียรติยศ ซึ่งทางสภาตำบลขออุปการะจาก ส.ส.

กรรมการที่มาทำการตรวจให้คะแนนในครั้งนั้น มีประธานคือคณะ คปต. เกษตรอำเภอบึงนาราง อำเภอบึงนาราง ปลัดประจำตำบล เป็นผู้ตัดสินให้คะแนน ในปี 2527 บ้านตนเองได้ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวด

จากการที่ผู้นำและชาวบ้านหมู่บ้านตนเองได้ ได้ริเริ่มร่วมกับกับตำบลกุดกวางจัดการประกวดแข่งขันหมู่บ้านนัดมาตั้งนั้น ทางราชการได้ให้ความชื่นชมยินดีมาก และให้หมู่บ้านอื่นๆในตำบลอื่น ๆ นำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาหมู่บ้านของตนต่อ ๆ ไป หมู่บ้านตนเองไม่เคยถูกทางอำเภอลือกลงง่เข้าประกวดหมู่บ้านพัฒนาอีกในระดับอำเภอ แต่ก็ไม่ได้รับรางวัล

เงินรางวัลที่สภาตำบล นำมาให้เป็นรางวัลชนะในการประกวดแข่งขันกัน แต่ละปีนั้น นอกจากได้มาจากการเก็บจากคณะกรรมการต่างๆนี้แล้ว ก็ยังได้มาจากเงินสมทบที่ชาวบ้านนำมาสมทบร่วมในการนี้ โองน้ำขนาด 200 ลิตร ของโครงการ กสช. ในปี 2527 และทางสภาตำบลได้หาเงินเพิ่มสมทบอีกจากการขายหนัง การแข่งขันกีฬา และงานปีใหม่ นอกจากสภาตำบลจะใช้เงินจำนวนนี้ให้เป็นรางวัลในการประกวดแล้ว ก็ยังได้ใช้เงินจำนวนนี้เป็นค่าใช้จ่ายในการสร้างกิจกรรมการประกวดหมู่บ้านด้วย³

³สัมภาษณ์ นายสงวน เดียงตั้ง ผู้ใหญ่บ้านตนเองได้, วันที่ 10 กันยายน 2531.

7. กระบวนการเตรียมการประกวดหมู่บ้านหนองไผ่

1. ผู้ใหญ่บ้านพาชาวบ้านไปดูงานหมู่บ้านพัฒนา ที่ชนะการประกวดแล้ว ที่บ้านนาคำน้อย อำเภอบ้านดง จังหวัดขอนแก่น และบ้านเสือ จังหวัดขอนแก่น
2. ชาวบ้านกลับมาดูคูปริชากันและเห็นว่าการประกวดเป็นเรื่องที่ดี ที่น่าจะทำบ้าง มีบางส่วนที่เก็บเบี้ยผู้ไม่ยอมมาเริ่มปลูกบ้าง
3. เริ่มต้นด้วยการแบ่งกลุ่มบ้าน เรือออกเป็น 13 กลุ่ม ตามลักษณะพื้นที่ แต่ละกลุ่มตั้งชื่อกลุ่ม และทำการเลือกหัวหน้ากลุ่มและกรรมการกลุ่มในแต่ละแห่งต่าง ๆ
4. เริ่มพัฒนาความสะอาดของหมู่บ้านด้วยการตากถางพงไม้ตามบริเวณต่าง ๆ ไล่ปลอดโปร่งและปลูกไม้ดอกข้าง ๆ ทางเดินตลอดแนวถนนของหมู่บ้าน
5. ขุดและปรับพื้นที่ถนนให้กว้างกว่าเดิม และปรับพื้นที่ถนนให้ เรียกว่าที่เคยเห็น
6. บ้านทุกหลังที่อยู่ติดถนน เขาไม่มาทำรั้วบริเวณบ้านตามแนวถนนที่ได้กำหนดไว้ และเริ่มปลูกต้นกระถินไว้ให้เป็นรั้วกันได้ ตามนโยบาย ต้นกระถินนี้ กำหนดเป็นผู้ออกเงินค่ารถไปขน เอากล้ามาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมโครงการอนุรักษ์ป่าภูเวียงและจากจังหวัดกาฬสินธุ์แล้วยังมีกล้าขี้เหล็ก ยูคาลิปตัสด้วย นำมาปลูกที่ปากทางเข้าหมู่บ้าน และรอบ ๆ เหมืองโสน
7. ทำแปลงปลูกผักสวนครัวด้านในและด้านนอกของรั้วบ้าน ปลูกตะไคร้ สาระแหน่ พริก มะละกอ กะเพรา มะเขือ
8. ขุดหลุมเปียก หลุมแห้งไว้ประจำบ้าน อย่างน้อยบ้านละ 1 หลุม เมื่อเต็มแล้วก็กลบแล้วปลูกผลไม้แทนลงไป
9. ขุดหลุมปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอก เก็บหญ้าแห้ง หรือมูลสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ มาใส่ในหลุม
10. สร้างศาลาประจำคุ้มแต่ละคุ้ม ตกแต่งผ้าไหม ผ้าฝ้าย อาหารผลไม้ หมอนลายซิด พร้อมทั้งป้ายสถิติแสดงจำนวนคน ครัวเรือน สัตว์เลี้ยง เครื่องมือการเกษตร เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น พัดลม โทรทัศน์ และอื่น ๆ
11. ทำซุ้มประตูเข้าบ้านทุกบ้าน (โดยเลาะบ้านที่อยู่ติดถนน)
12. เขียนป้ายชื่อ และเลขที่บ้านทุกหลังคา และเขียนป้ายสุภาพศ คำขวัญติดไว้ตามรั้วบ้านและที่ต่าง ๆ

ระยะเวลาที่ใช้ในการเตรียมการประกวด ในปี 2527 ชาวบ้านเริ่มทำหลังจากที่ได้เลื่อนการประกวดจากเดือนธันวาคม มาเป็นเดือนพฤศจิกายน และในปี ต่อมาก็จะประกวดในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เวลาที่ชาวบ้านใช้ไปกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะทำช่วงเช้า ก่อนไปไร่ไปนา เช่น การปลูกผักสวนครัว ปลูกไม้ดอก ตากหญ้าบริเวณที่เป็น

นงรกร ปรับพื้นที่ถนน ปลูกข้าววัด เตรียมไม้และหญ้ามาสร้างศาลาคุ้ม ตั้งเฝ้าเวลาที่เข้าไปโดยเฉลี่ยประมาณ 10 วัน

จากข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมการประกวดหมู่บ้านนั้น พบว่าผู้ซึ่งจูงและนำไปชาวบ้าน ร่วมในกิจกรรมการนัดหมายต่างๆ คือผู้ใหญ่บ้าน กำนัน พัฒนาการ ทั้งนี้ก็นำรูปแบบกิจกรรมนั้น ๆ มาจากหลักเกณฑ์การประกวดหมู่บ้านในระดับจังหวัด ระดับเขต ซึ่งเคยมีประสบการณ์มาแล้วนั่นเอง จากการสอบถามชาวบ้านถึงเหตุผลที่เข้าร่วมในการประกวด ส่วนใหญ่เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าตนเองนั้น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหมู่บ้าน เมื่อผู้นำมีนโยบายที่จะพัฒนาหมู่บ้านเช่นนี้ก็ต้องทำตาม และเห็นว่าการพัฒนาความสะอาดที่อยู่อาศัย อาหารการกินบริเวณหมู่บ้านและการตกแต่งอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ดีและเหตุผลประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือเพราะผู้ใหญ่บ้านบอกว่า ถ้าหมู่บ้านทำการพัฒนาและเข้าร่วมประกวดได้ดีแล้วนั้นเมื่อทางราชการมีโครงการพัฒนาด้านอื่นๆตกลมาถึงอำเภอ และตกลมาถึงระดับตำบล หมู่บ้านก็จะมีโอกาสได้รับก่อน หรือ ได้รับเร็วขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงร่วมกันปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้นำหมู่บ้าน

องค์ประกอบทางสังคมของหมู่บ้านอีกประการหนึ่งที่คณะกรรมการใช้ประกอบการตัดสินใจให้คะแนน ก็คือองค์กรกลุ่ม การรวมกลุ่มทางสังคมของหมู่บ้าน หรือลักษณะทางด้านปฏิบัติของประชาชนที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วม ดังนั้นองค์กรกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านพัฒนาของรัฐนั้น จึงเป็นเครื่องชี้วัดถึงการพัฒนาหมู่บ้านอย่างหนึ่ง และทุกหมู่บ้านที่เข้าประกวดแข่งขัน ตามโครงการประกวดหมู่บ้านประเภทต่าง ๆ นั้น จึงมีกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้านมากมาย เท่าที่ผ่านมาหมู่บ้านตนเองได้ เคยมีกลุ่มประเภทนี้อยู่ทั้งหมด 13 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มเยาวชน
2. กลุ่มแม่บ้าน
3. กลุ่มเกษตรกร
4. กลุ่ม กนสม.
5. กลุ่มขุขุเกษตรกร
6. กลุ่มธนาคารข้าว
7. กลุ่มธนาคารยา
8. กลุ่มออมทรัพย์
9. กลุ่มทอผ้าด้วยจักรตะก
10. กลุ่มผู้เลี้ยงไหม

⁴สัมภาษณ์ นายอุทัย นรมชนม์, วันที่ 16 กันยายน 2531.

11. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
12. กลุ่มผู้ใช้น้ำประปา
13. กลุ่มแม่บ้าน

ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ ได้มาจากการบอกเล่าของพัฒนาการประจำตำบล ครูประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านบางราย และผู้ใหญ่บ้าน แต่ก็ไม่มีข้อมูลหลักฐานที่ชัดเจน เป็นเอกสารที่จะเชื่อถือได้ว่า กลุ่มได้ตั้งขึ้นมาเมื่อไร ตามลำดับก่อนหลัง เนื่องจากไม่มีใครเก็บสมุดบันทึกไว้ บางกลุ่มหัวทักกลุ่มก็ไปทำงานที่อื่น ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงมาจากการนึกคิดของชาวบ้านเท่าที่จะนึกได้ แต่นอจะสรุปช่วงเวลาที่ตั้งกลุ่ม และลักษณะการ ดำเนินงานของกลุ่มได้นอสังเขป คือ

กลุ่มเยาวชน, กลุ่มยุวเกษตรกร⁵

กลุ่มที่ตั้งขึ้นมานานแล้ว ก่อนจะมีการจัดประกวดหมู่บ้าน ตั้งขึ้นตามอย่างหมู่บ้านอื่นและเพื่อให้เด็กหนุ่มสาว ได้มีบทบาทในสังคมหมู่บ้าน เช่น ในงานบุญของวัด งานนิเทศาหมู่บ้าน ก็จะเรียกมาในนามของกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อมาช่วยกัน เดิมตอนที่ยังไม่มีกลุ่มนั้น ก็มีหนุ่มสาวไปวัด หรือช่วยในกิจกรรมของหมู่บ้านอยู่แล้ว แต่ไม่ได้มีการแบ่งงานรับผิดชอบกัน เป็นฝ่ายๆแต่อย่างใด ต่อมาพัฒนาการก็มารวมกลุ่มขึ้น และใช้ชื่อว่า "กลุ่มเยาวชน" ก็ไม่มีกิจกรรมอะไรเด่นชัด คือเป็นการตั้งกลุ่มไว้ ถ้ามีโครงการอะไร เข้ามาทำ ก็ไม่ต้องมาเริ่มตั้งกลุ่มอีก และในกลุ่มเด็วกันนี้ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลก็มาใช้กลุ่มนี้อีก ใช้ชื่อว่า "กลุ่มยุวเกษตรกร" ให้ทำกิจกรรมด้านการเกษตร จัดสอนวิชาชีพชายทั้งวิชาชีพต่าง ๆ การติดตาม การตอกลง เลี้ยงไก่ หรือให้เมล็ดพันธุ์พืชมาปลูก แต่ก็ทำได้เพียงปีเดียวเท่านั้น สาเหตุเพราะ

1. เยาวชนส่วนใหญ่มั้แนว ไ้ม้ออกไปชขายแรงงานนอกหมู่บ้านกันมาก ตั้งแต่เรียนจบชั้น ป.6 เพราะเห็นว่า การรับจ้างรายวันได้เงินวันต่อวันนี้ มีราย ได้ที่เห็นชัด เจนกว่าราย ได้จากการเกษตร
2. การเลี้ยงไก่จำนวน 100 ตัวที่เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลได้กลุ่มเยาวชน เลี้ยงไม่เพียงพอแก่เยาวชนทั้งหมู่บ้าน นอกจากนั้นก็ต้องใช้เวลาานกว่าที่ไก่จะโตแล้ว ขยายพันธุ์ก็ต่อ ไปเรื่อย ๆ ได้

⁵ สัมภาษณ์นางสาวปทุมมา ผลภักดี พัฒนาการประจำตำบลทุกต่าง, วันที่ 15 กันยายน 2531.

3. การส่งเสริมปลูกผักไม้ได้ผล เพราะน้ำที่ใช้ในการเกษตรมีไม่เพียงพอ ด้านการตลาดที่ขายผักไม้ได้ราคาก็ไม่มี เมื่อระดมกำลังกันมาปลูกแล้ว ผลที่ได้ก็เพียงมีผักกินเพิ่มขึ้นอีกนิดหน่อยเท่านั้น

4. เจ้าหน้าที่ไม่ได้ติดตามงานอย่างต่อเนื่อง และต่อมาชาวบ้านเริ่มขาดความศรัทธา คิดว่าอะไรที่ทางราชการมาส่งเสริม ก็มักจะล้มเหลว ราคาตกอยู่เสมอ

ดังนั้นกลุ่มยุวเกษตรกร หรือกลุ่มเยาวชน จึงไม่สามารถดำเนินการให้เจริญก้าวหน้าสืบเนื่องต่อไปถึงเยาวชนรุ่นหลัง ๆ ได้

ข้อสังเกตที่ได้จากการเข้าไปศึกษาในหมู่บ้านกรณีย์ของเยาวชนนี้ เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอยู่มาก เนื่องจากส่วนใหญ่ไปทำงานที่ภาคใต้ หรือกรุงเทพมหานคร มีเยาวชนเหลืออยู่ในหมู่บ้านน้อย และในกลุ่มที่เหลืออยู่นี้ ก็มักจะติดการดื่มสารระเหยประเภททินเนอร์ ที่ใช้ปะยางรถยนต์กันมาก ซึ่งเป็นปัญหาที่ชาวบ้านและครูสะท้อนออกมาเสมอ

กลุ่มแม่บ้าน^๑

กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ก็เช่นเดียวกับกลุ่มเยาวชน คือเปลี่ยนชื่อไปตามกิจกรรมที่ทำเพราะมีคนไม่มากนัก ตั้งแต่เริ่มกลุ่มนี้ ถ้าเป็นบทบาทของแม่บ้าน ของสตรีที่มีต่อครอบครัว หรือต่อหมู่บ้าน การทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมเยือน หรือเมื่อมีงานของทางราชการ กลุ่มแม่บ้านจะไปร่วมด้วยเสมอ เช่น การประกวดการทำอาหารในวันแม่ วันพ่อ กิจกรรมในหมู่บ้านที่กลุ่มแม่บ้านบ้านหนองไผ่ ทำเป็นประจำติดต่อกันมา คือ การทำอาหารมื้อกลางวันเลี้ยงพระที่วัดสลักกันไปตามคัมภีร์ 13 คัม ในหมู่บ้านที่แบ่งกันไว้ ในปี 2528 มีนโยบายจากจังหวัดให้พัฒนาการประจำตำบลตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กนสม.) ขึ้น กลุ่มแม่บ้านจึงได้เข้ามาอยู่ในโครงสร้างนี้ นับว่าเป็นกลุ่มที่ดำเนินการมานาน และทำกิจกรรมกันมาอย่างต่อเนื่องอยู่จนถึงเดี๋ยวนี้ เพราะไม่ค่อยย้ายไปจากหมู่บ้านเหมือนพ่อบ้านและหนุ่มสาว กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มแม่บ้านมีดังนี้

^๑สัมภาษณ์นางคำกรอง เสียงดัง ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลกุดกว้าง, วันที่ 20 กันยายน 2531.

1. กลุ่มออมทรัพย์

เริ่มจัดตั้งในปี 2528 เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของกลุ่มแม่บ้าน วัดยุพราชสงฆ์ เพื่อการออมทรัพย์เป็นรายบุคคล สมาชิกจะส่งเงินหุ้นละกับาทก็ได้ตามศตวรรษ สามารถในการสะสม เงินที่ได้มาจากการสะสมของสมาชิกในแต่ละเดือน ก็จะเอาไปฝากธนาคารไว้อีกทีหนึ่ง เมื่อใครต้องการถอน ก็จะไปเบิกมาจากธนาคารให้ ถือเป็น การออมทรัพย์ที่ไม่มีการให้ดอกเบี้ย กรรมการของกลุ่มจะเป็นผู้เสียสละเวลาในการจัดการแก่สมาชิก

ปี พ.ศ.	จำนวนสมาชิกร่วมหุ้น	ระยะเวลา
2528	66	ก.พ. - ธ.ค.
2529	52	มี.ค. - ธ.ค.
2530	48	ม.ค. - ธ.ค.
2531	37	ม.ค. - ต.ค.

2. กลุ่มทอผ้าด้วยกี่กระตุก

เนื่องจากการตั้งกลุ่ม กทสม. จึงได้รับเงินช่วยเหลือจากโครงการ ยูนิเซฟ มาช่วยสอนวิธีการทอผ้าด้วยกี่กระตุก และให้ชาวบ้านซื้อกี่กระตุกไว้เอง แต่ที่บ้านหนองไผ่ ส่วนใหญ่ชาวบ้านฐานะไม่ดี ได้ซื้อกี่กระตุกเพียง 2 คราวเรือน คือนางเพชรเสียงตั้ง โดยมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมาส่งเสริมอบรมวิธีทอผ้าด้วยกี่กระตุก

กลุ่มเกษตรกร

ตั้งมาตั้งแต่ประมาณปี 2510 ใช้ชื่อว่า "กลุ่มชาวนา" มีเจ้าหน้าที่เกษตรจากอำเภอ และเจ้าหน้าที่จากกรมการข้าวสมัยก่อน มาจัดตั้งกลุ่มโดยให้ยืมเงินจากธนาคารมา

⁷ ข้อมูลจากสมุดบันทึกข้อมูลประจำตำบลของพนักงาน.

ซื้อควาย ซื้อคราดไถ จอบ เสียม หรือเครื่องมืออื่นๆ ต่อมาก็เปลี่ยนไปขึ้นกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และทางเกษตรตำบลมาจัดตั้งกลุ่ม "เกษตรกร" ขึ้นใหม่ ได้ให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาการเกษตรต่างๆ กิจกรรมที่เคยทำร่วมกันนั้นก็ให้ชัด ๆ คือ "การทำนารวม" เคยได้ทำอยู่ 2 ปี (จำพ.ศ. ไม่ได้)^๑ ต่อมาก็ไม่ได้ทำกันเอง เพราะมีปัญหาไม่เข้าใจกันมาทำร่วมกัน ตกลงกันไม่ได้ เรื่องผลประโยชน์ ตอนหลังก็ต่างคนต่างทำกันไปเอง

จากคำบอกเล่าของครูจำรูญ เล่าว่ามีอยู่ที่หนึ่ง เกษตรตำบลนายโควิน ชิงภูเขียว ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกกระท่อมกล้วยในฤดูแล้ง เพราะชาวบ้านไปรับจ้างแรงงานในฤดูแล้งกันมาก แต่ก็ปรากฏว่าชาวบ้านกลุ่มที่ปลูกกระท่อมกล้วยขาดทุนจากการขายกระท่อมกล้วยมาก ชาวบ้านที่ไปรับจ้างกลับมามีรายได้เป็นเงินจำนวนหนึ่ง หลังจากนั้นมาเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลก็ไม่สามารถส่งเสริมการเกษตรได้สำเร็จ

กลุ่มธนาคารยา

ตั้งขึ้นก่อนหน้าการประกวดหมู่บ้าน เก็บเงินสมาชิกคนละ 100 บาท (หุ้นละ 10 บาท)^๒ มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายสาธารณสุขมาให้คำแนะนำ ประชาชนไม่ได้เริ่มคิดด้วยตัวเอง ตอนนั้นมีครูเดินสอนมาอยู่ในหมู่บ้าน และได้ช่วยในเรื่องสาธารณสุขด้วย ก็ได้ช่วยชาวบ้านจัดตั้ง การจะตั้งกลุ่มอะไรนี้ได้แต่รับนโยบายมา บางคนก็เข้าใจ บางคนก็ไม่เข้าใจ แต่ก็ทนทำกันไปได้ เงินที่เก็บมาฉันเราก็เอาไปซื้อยามาจากโรงพยาบาล เอามาขายราคาถูกลง เป็นเงินอยู่ในหมู่บ้าน ต่อมาคนไม่ค่อยสนใจกัน เจ็บป่วยก็ไปหาหมอ ไม่ค่อยซื้อยากิน ยาได้ขายบ้าง ไม่ได้ขายบ้าง เงินทุนก็อยู่รังไม่หมุนเวียน" "กองทุนยาล้มเพราะว่ามีเงินเยอะ แล้วคณะกรรมการโครงการก็เอาเงินไปใช้กันเอง เรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ถ้าไม่ไว้ใจกันก็ทำไม่ได้" ศึกษากรบอกเล่า

กลุ่มธนาคารข้าว

ตั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี 2527 (ผู้ใหญ่บ้านบอกเล่า) ตอนเริ่มทำโครงการธนาคารข้าวก็เอาข้าวจากชาวบ้านมาลงรวมกัน คนที่มีฐานะดีก็ให้มากกว่าฐานะยากจน

^๑สัมภาษณ์ นายถนอม ภาษา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, วันที่ 21 กันยายน 2531.

^๒สัมภาษณ์ นายประเสริฐ วัฒนคุณากร ครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองไม้, วันที่ 23 กันยายน 2531.

ได้เข้าร่วมทั้งหมดโดยปีที่ตั้งขึ้น 470-572 ถึง ตอนยังไม่สร้างฉางข้าว ข้าวทั้งหมดก็ฝากไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ไฉ่บงประมาณจากทางราชการมาสร้างฉางข้าว (45,000 บาท) ในปี 2531 ปัจจุบันมีข้าวของธนาคาร 1,000 กว่าถัง อัตราการยืม 1 ถึง คั้น 2 ถึง ก็ยังดำเนินการต่อไปอยู่เรื่อย ๆ ข้าวของธนาคารยังมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ขณะที่เข้าไปศึกษาก็ไม่มีข้าวอยู่ในธนาคาร

กลุ่มผู้เลี้ยงไหม

เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมกลุ่มแม่บ้าน แต่ไม่มีกิจกรรมรวมที่เห็นเด่นชัดของกลุ่มแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการตั้งกลุ่มเฉพาะแม่บ้านที่ทำการเลี้ยงหม่อนไหมประจำตามสถิติของธนาคารบ้านหนองไผ่ มีประชากรเลี้ยงไหม 58 ครอบครัว คิดเป็นรายได้ 500 บาทต่อปี นับว่าต่ำมาก

กลุ่มผู้ใช้น้ำหนองโสน

อ่างเก็บน้ำหนองโสนสร้างขึ้นปี 2528 โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย สำหรับให้เกษตรกรได้ใช้น้ำจากหนองโสนทำการเกษตรได้ในฤดูแล้ง ชาวบ้านหนองไผ่ประมาณ 30 ครอบครัว ได้อาศัยน้ำจากบริเวณนี้ทำนา โดยทั่วไปใช้เลี้ยงสัตว์และจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร สมาชิกของกลุ่มมี 2 ประเภทคือ

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลที่ได้รับประโยชน์จากการใช้น้ำโดยตรงและเป็นประจำ
2. สมาชิกสมทบ ได้แก่ บุคคลอื่นที่มีความรู้ความสามารถต่อการบริหารการดำเนินการของกลุ่ม ที่คณะกรรมการบริการของกลุ่มมีมติรับเป็นสมาชิก สมาชิกต้องเสียค่าบำรุงปีละ 50 บาทต่อคน และบำรุงตลอดชีพครั้งเดียว 500 บาท ทางกลุ่มได้คัดเลือก "คณะกรรมการบริหารกลุ่ม"¹⁰ ประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการและเหรัญญิก

ปัจจุบันทางกลุ่มผู้ใช้น้ำหนองโสน มีสมาชิก 30 คน ที่คณะกรรมการขอความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ยี่ รนช. แล้ว เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2531 สมาชิกทุกคนยินดี

¹⁰ ข้อมูลจาก สมุดบันทึกประจำกลุ่มผู้ใช้น้ำหนองโสนในการประชุมครั้งที่ 1 วันที่ 6 กรกฎาคม 2528.

ออกเงินเป็นกองทุนคนละ 200 บาท ใครที่ยังไม่ออกก็ถือว่ายังไม่ใช่สมาชิกที่สมบูรณ์ ทาง รพช. ได้ส่งเสริมกลุ่มฯ โดยการจำหน่ายปุ๋ยให้แก่สมาชิกกลุ่มฯ ในราคาถูกจำนวน 55 กระสอบ ส่งเสริมพันธุ์เมล็ดถั่วเขียว 100 กิโลกรัม และนำเครื่องสูบน้ำมาให้ 1 เครื่อง ให้ใช้ร่วมกัน โดยเคลื่อนเครื่องไปตามจุดต้องเสียเงินค่าบำรุงกลุ่มฯ จุดละ 20 บาทต่อคน ให้ใช้จุดละ 2 วันต่อคน

ฝ่ายทองโสนได้เป็นตัวแทนของอำเภอทองเรือ เข้าประกวดในโครงการแหล่ง น้ำขนาดดีกของจังหวัดขอนแก่น ได้รับรางวัลที่ 1 ด้วย เมื่อเดือนเมษายน

กลุ่มฌาปนกิจ

ชาวบ้านเริ่มทำ เพราะเคยเห็นหมู่บ้านอื่นทำกัน จึงทำบ้าง โดยเก็บเงินจาก สมาชิกของกลุ่ม คือประชากรทุกครัวเรือน ครัวเรือนละ 20 บาท เมื่อเริ่มทำนั้นจะเก็บ เงินเมื่อมีคนตาย คนที่จะได้รับเงินจำนวนนั้นคือคนที่อยู่ในหมู่บ้านทุกคนที่มีชื่ออยู่ในสำมะโนครัว ยกเว้นเด็กที่อายุต่ำกว่า 7 ปี เงินที่เก็บมาแล้วจะนำไปฝากที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์ เมื่อมีใครตายจึงไปถอนออกมา ปัจจุบันมีเงินอยู่ในธนาคาร 3,120 บาท

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นโดยง่ายเพียงแค่อำนาจประชาชน รองประชาชน หรือตำแหน่งต่าง ๆ ครอบคลุมรูปแบบ แต่ถ้าชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มอย่าง แท้จริงแล้วมันจะจบแต่ความล้มเหลวเสมอ

8. ประมาณการค่าใช้จ่ายที่ชาวบ้านใช้ไปในการจัดเตรียมการประกวดหมู่บ้าน¹¹

<u>ประเภทกิจกรรม</u>	<u>รายการ</u>	<u>ประมาณค่าใช้จ่าย (บาท)</u>
1. สร้างเรือนเพาะชำ	ตะปู ถุงพลาสติก	10
2. สร้างรั้วบ้าน	ไม้ไผ่ ตะปู	60
3. ป้ายชื่อบ้าน	ไม้ สี	10
4. แปลงผักสวนครัว	ไม้ไผ่ ฟิล์มผักสวนครัว	25
5. สร้างซุ้มประตูเข้าบ้าน	ไม้ไผ่ ตะปู สี ทินเนอร์	45
6. ครอบครัวตัวอย่าง	ตุ๊กใส่เสื้อผ้า หมอน	1,000
	(3 ครัวเรือนจากการสำรวจ)	
7. สร้างศาลาประจำคุ้ม	ตะปู สี หน้ำมุงหลังคา	20
8. ป้ายสถิติประจำกลุ่ม	สังกะสี ตะปู	10
9. ซื้ออาหารกินร่วมกัน		35

กิจกรรมที่เป็นส่วนตัวกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม

การสร้างรั้วบ้าน	6 บาท	สร้างเรือนเพาะชำ	10 บาท
ครอบครัวตัวอย่าง	1,000 บาท	สร้างศาลาประจำคุ้ม	20 บาท
แปลงผักสวนครัว	25 บาท	ป้ายสถิติประจำกลุ่ม	10 บาท
สร้างซุ้มประตูเข้าบ้าน	45 บาท	กินอาหารร่วมกัน	35 บาท
เขียนป้ายชื่อบ้าน	10 บาท		

¹¹ ข้อมูลนี้ ได้จากการสุ่มสัมภาษณ์ผู้นำและชาวบ้านบางท่าน โดยร่วมกันคำนวณค่าใช้จ่ายร่วมกับตัววิจัย.

จากรายการค่าใช้จ่ายที่ชาวบ้านหนองไผ่ได้ลงทะเบียนในการจัดเตรียม เพื่อการประกวดนี้ จะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้วคิดว่าชาวบ้านไม่ได้เสียเงินมากมายนัก ในกรณีของบ้านหนองไผ่นี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการลงทะเบียนประกวดหมู่บ้านของกลุ่มผู้ชาวบ้านในระดับตำบลซึ่งต้องการสนองนโยบายการนิรโทษกรรมตามแบบรัฐ และบ้านหนองไผ่ก็ประสบความสำเร็จด้วยดี ในการระดมกำลังจากชาวบ้านทั้งร่างกายและกำลังทรัพย์ให้ร่วมในโครงการประกวดหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านไม่รู้สึกว่าตนเองต้องเสียเงินค่าใช้จ่ายอะไรมากนัก และกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นก็ใช่ประโยชน์ เช่น การปลูกผักสวนครัว ความสะอาดของบ้านเรือน รั้วกันได้ที่ปลูกไว้ตนเองก็เป็นผู้รับประโยชน์เอง ส่วนประโยชน์ซึ่งกลุ่มผู้นำได้จากการผลักดันและลงทะเบียน การประกวดหมู่บ้านนี้ก็คือความดี ความชอบในตำแหน่งหน้าที่และผลประโยชน์อื่น ๆ ที่จะตามมา ดังนั้น โฉมเงงของการค่าใช้จ่ายที่ชาวบ้านหนองไผ่ไม่ต้องรับผิดชอบโครงการเตรียมการประกวดหมู่บ้านนี้ จึงไม่อยู่ในระดับที่สูงมากนัก และชาวบ้านก็ไม่รู้สึกว่ากระทบต่อฐานะหรือรายได้อื่น ๆ ของตนเองและครอบครัวจนเกินไป

9. สถานทั่วไปของหมู่บ้านหนองไผ่หลังการประกวด

ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้านหนองไผ่ ในปี 2531 นี้อยู่ในสถานที่คลองแควน ชาวบ้านพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ปีนี้แล้งหนักยิ่งกว่า 2 - 3 ปีที่ผ่านมา มีชาวบ้านประมาณ 10 กว่าครัวเรือนทำน้ำทิ้งได้ด้านา โดยสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำหนองโสนเข้าในนา ส่วนชาวบ้านที่เหลือมีน้ำทิ้งที่เอาอยู่ไกลจากแหล่งน้ำนั้นก็ไม่ได้ปักดำด้านาเลย รายได้ที่ได้มาในช่วงนี้ก็คือ รายได้จากการรับจ้างแรงงานเป็นรายวัน คนแก่ที่มีอายุก็มักจะหางานรับจ้างทำในแถบใกล้ ๆ หมู่บ้าน ส่วนเด็กกลุ่มเด็กสาวจะไปรับจ้างทำงานในท้องถิ่นไกล ๆ แถบจังหวัดกาญจนบุรี และในกรุงเทพฯ นครทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ทำนา นั้นมีชีวิตอยู่ด้วยการรับจ้างวันต่อวัน หลังจากที่ได้ออกขอและสิ้นหวังกับเส้นทางตามธรรมชาติไปแล้ว สำหรับคนที่ไม่มีที่เอาอยู่ใกล้นี้ก็หมดค่าใช้จ่ายไปมากกับการซื้อน้ำกับสูบน้ำเข้าที่นาจนประมาณไม่ถูกว่า เงินและแรงงานที่เสียไปนี้จะจะได้ข้าวตอบแทนกลับมาคุ้มค่ากันหรือไม่ เมื่อสิ้นฤดูการเก็บเกี่ยว

ส่วนสถานของหมู่บ้านหลังการประกวด จากการสังเกตสภาพบ้านเรือน และสถานต่าง ๆ ของหมู่บ้านในระหว่างที่ทำการเก็บข้อมูลนี้ พบว่า สถานหมู่บ้านที่เตรียมการประกวดอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก กล่าวคือ

- ป้ายคำขวัญที่เคยเขียนไว้ใบตราประกวดได้ฉางเลือนไปจนกระทั่งอ่านไม่ออกว่าเขียนอะไร ป้ายบางป้ายก็ตกหล่นคว่ำอยู่ใตุนกขี้จางทางเดิน ไม่มีใครสนใจ

- ป้ายชื่อบ้านบางบ้านก็ชวนติดใจ โดยที่ไม่มีชื่อติดอยู่บนแผ่นป้าย
- ป้ายชื่อหมู่บ้านหรือถนนไปทำ เป็นไม้ก็แตกควายไว้บ้าน ชาวบ้านเอาไปต่อเป็นกะบะดินปลูกต้นไม้
- ถนนหนทางเคลื่อนไปด้วยเศษถุงพลาสติกและขี้วัวขี้ควาย ไม่สวยงาม เหมือนกับเมื่อคราวเตรียมประกวด
- หลุมขยะที่ตื้นเขิน และมีขยะอยู่เต็มไปหมด
- ศาลาคู่ที่ตุง ซ้ำรูด โดยไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการใช้ประโยชน์ มีหมู่บ้านรกรุงรัง ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้าน ไม่มีใครได้ไปใช้เป็นที่ประชุมตามที่ทางราชการมีจุดมุ่งหมายแต่อย่างใด
- แปลงผักสวนครัวเต็มไปด้วยหญ้าซึ่งเจริญงอกงามแก่ผักสวนครัวที่แห้งตายไปหมดแล้ว
- สภาพบ้านเรือน และสภาพความเป็นอยู่ที่ เป็นลักษณะวิถีชีวิตของชาวบ้านไม่สะอาดสวยงามตามหลักเกณฑ์ของทางการ เช่น การจัดเก็บข้าวของที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเหมือนช่วงที่ประกวด ในเรือน บริเวณบ้าน และรั้วบ้าน ถูกปล่อยให้ปรักหักพังขาดความเอาใจใส่เช็ดถู ฯลฯ ได้ถูกบ้านชาวบ้านก็กลับมาใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ คอกวัวคอกควายอีกครึ่งหนึ่ง

ถนนหนทาง ตรอกซอกซอยต่าง ๆ ที่ทางราชการได้เข้าไประดมชาวบ้านให้มาร่วมกันทำขึ้น ในปัจจุบันถนนบางสายในหมู่บ้านมีหมู่บ้านรกรุงรัง ไม่มีใครเดินผ่าน มีแต่เฉพาะทางเดินที่ชาวบ้านเดิน ไปตักน้ำ หาบขี้มาใส่เท่านั้น

การกินการอยู่ของชาวบ้านเป็นเช่นวิถีชีวิตปกติของคนอีสาน ซึ่งกินข้าวเหนียวด้วยมือ ไม่ได้ใช้ช้อนเหมือนกับตำราสุขอนามัย หรือคำแนะนำที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขแนะนำมาให้

กลุ่มต่าง ๆ ที่ได้ตั้งขึ้นในหมู่บ้านนั้นทั้ง 13 กลุ่มนี้ มีหลายกลุ่มที่ไม่ได้ร่วมกันทำกิจกรรมอะไรกันแล้ว เช่น กลุ่มธนาคารยาก็ไม่ได้ทำหน้าที่จัดหาเงินมาจ่ายแก่สมาชิกและชาวบ้านแล้ว เพราะชาวบ้านนิยมไปโรงพยาบาลกันมากกว่า ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก ยาก็เคยนำมาขายในธนาคารก็ใช้ไม่ได้แล้ว เรื่องเงินของสมาชิกก็ยังไม่ได้รับการให้เรียบร้อยกัน คนที่ลงทะเบียนด้วยตั้งแต่เริ่มยังไม่ได้รับเงินเดือน และคนอื่น ๆ ก็เห็นการทำงานกลุ่มแบบ จีฬพจน วิชนนี้ว่า ไหลง่าย ทำได้ เป็นแบบ รื่นสำรับการทำกลุ่มแบบเงินหมุนเวียนจะเป็นไปได้อีกมากขึ้น หรือกลุ่มเยาวชนที่คอยกิจกรรมร่วมกัน แต่ปัจจุบันเยาวชนก็ไม่ค่อยอยู่กับท้องถิ่นกันเท่าไรนัก กลุ่มจึงเหลือแต่เพียงชื่อที่ไม่มีตัวตนสมาชิกและกิจกรรม

กลุ่มทั้ง 2 กลุ่มที่ตั้งขึ้นตามนโยบายของทางราชการที่สั่งลงมาโดยให้ภาคนิเทศ
 "โดยลักษณะสำเร็จรูป" ที่ให้ทุกหมู่บ้าน ตำบล ต้องมีกลุ่มต่าง ๆ ที่เหมือน ๆ กัน แต่เนื่องจาก
 ไม่มีความจำเป็นหรือสอดคล้องกับสภาพชุมชน เช่น หมู่บ้านอยู่ใกล้อำเภอ ใกล้โรงพยาบาล
 การตั้งธนาคารหมู่บ้านจึงล้มเหลว เรื่องของเขาวงกตก็เช่นกัน เขาวงกตมีปัญหาของ
 การว่างงาน การไม่มีอาชีพ ส่วนใหญ่จะอพยพจากหมู่บ้านไปรับจ้างทำงานทำในท้องถิ่น
 ประชากรที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ในวัยชราและเด็กเล็กซึ่งมีบทบาทในหมู่บ้านน้อย

ข้อที่เข้าสังเกตุคำหรับชาวบ้านหมู่บ้านตนเอง ใต้คือ กลุ่มที่ยังคงมีกิจกรรมอยู่
 อย่างต่อเนื่องมี 2 ลักษณะคือ

1. กลุ่มที่ผู้หญิงเป็นสมาชิกและดำเนินกิจการ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม กนสม.
 กลุ่มออมทรัพย์
2. กลุ่มที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์โดยตรง เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำของโสน กลุ่ม
 ฌาปนกิจซึ่งชาวบ้านตั้งขึ้นมาแล้ว

ส่วนกลุ่มที่ตั้งขึ้น โดยง่ายเพียงแต่ให้มีประธาน รองประธาน หรือตำแหน่งอื่น ๆ
 ครอบตามรูปแบบ แต่ไม่ได้ผ่านกระบวนการกลุ่มที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและผล
 ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้ไม่เกี่ยวกับเรื่องปากท้องมีจะพบแต่ความล้มเหลว

โครงสร้างระบบราชการที่เคยจัดตั้งกันไว้ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ระบบคุ้ม
 ก็ปรากฏให้เห็นเฉพาะในสมุดบันทึกของผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีโครง
 สร้างการบริหารที่เข้มแข็งก็เหลือแต่ผู้ใหญ่บ้านเท่านั้นที่เป็นผู้ที่ยังมีบทบาทหน้าที่ คอยรับคำ
 สั่งจากทางอำเภอ จังหวัด มายังชาวบ้านในหมู่บ้าน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือสภาพภายหลังการประกวดของหมู่บ้านที่เคยชนะเลิศการ
 ประกวดแห่งหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผุพังลงไปของโครงสร้างการบริหารของระบบราช
 การที่รัฐต้องการสร้างชนบทหมู่บ้าน รวมทั้งระบบคิด และความเชื่ออันเป็นโลกของการ
 จัดเขาที่ทางราชการต้องการผลักดันให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งรัฐได้อาศัยการประกวดหมู่บ้าน
 เป็นปัยจัยอย่างหนึ่ง แต่ดูเหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก